

The Relationship between Adolescent' Five Personality Traits with Social Self-Efficacy Expectations, Cognitive Errors, Cognitive Flexibility, and Five Personality Traits of Parents*

Mehmet BİLGİN¹

Keywords

Five personality factors, social-self efficacy, cognitive errors, cognitive flexibility, adolescent.

Abstract

The purpose of this study, to investigate the relationship between adolescent five personality traits with social self-efficacy expectations, cognitive errors and five personality of parents. Research on 331 adolescents and their mothers (331) and father (331), including 993 people participated. In the study, the Five Factor Personality Inventory, Social Self Efficacy Scale and Cognitive Errors Questionnaire was used. Adolescents were answering Five Factor Personality Inventory, Social Self Efficacy Scale and, the Cognitive Errors Questionnaire. Mothers and fathers answered themselves the Five Factor Personality Inventory. According to the results extraversion, peacefulness, self-control and emotional instability of parents personality traits increases, these personality characteristics of adolescents are rising. However, a significant difference between adolescents and parents openness personality traits were not found. In addition, adolescent extraversion and openness to development of mother, father extraversion and between adolescents and parents peacefulness levels of self-control and self-control adolescent personality trait have been identified with significant differences. Adolescent extraversion, peacefulness, self-control and openness levels increase adolescents' social self-efficacy in the average scores increased, and when increased levels of emotional instability has been observed that a decrease in their average social self-efficacy score. Adolescent self-control feature with extreme selective abstraction and generalization of the catastrophizing cognitive errors and emotional instability, selective abstraction, personalization, and there were significant differences between the extreme generalization errors.

Ergenin Beş Faktör Kişilik, Sosyal Yetkinlik, Bilişsel Esneklik, Bilişsel Hatalar ve Anne Baba Beş Faktör Kişilik İlişkisi

Anahtar Kelimeler

Beş faktör kişilik, sosyal yetkinlik, bilişsel esneklik, bilişsel hata, ergen.

Özet

Bu araştırmanın amacı, anne babaların kişilik özellikleri, sosyal yetkinlik beklentisi, bilişsel esneklik ve bilişsel hatalar ile ergenlerin kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmaya 331 ergen ve onların anne (331) ve babaları (331) katılmıştır. Araştırmada Beş Faktör Kişilik Envanteri, Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği, Bilişsel Esneklik Ölçeği ve Bilişsel Hatalar

* Bu araştırma Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi tarafından 5431 Id numarası ile destelenmiştir.

¹ Corresponding Author. Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı, mbilgin@cu.edu.tr

Ölçeği kullanılmıştır. Ergenler Beş Faktör Kişilik Envanterini, Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeğini, Bilişsel Hatalar Ölçeği ve Bilişsel Esneklik Ölçeğini yanıtlamışlardır. Anne ve babalar Beş Faktör Kişilik Envanterini kendileri yanıtlamışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, anne babanın dışadönüklük, yumuşak başlılık, özdenetim ve duygusal tutarsızlık kişilik özellikleri düzeyleri arttıkça ergenin de bu kişilik özellikleri puanları ortalamaları artmaktadır. Buna karşın ergenin ve anne babanın gelişime açıklık kişilik özellikleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ayrıca anne gelişime açıklık ile ergen dışadönüklük, baba dışadönüklük ile ergen öz-denetim ve anne baba yumuşak başlılık düzeyleri ile ergen özdenetim kişilik özelliği puanları ortalamaları arasında da anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Ergenin dışadönüklük, yumuşak başlılık, özdenetim ve gelişime açıklık düzeyleri arttıkça ergenlerin bilişsel esneklik ve sosyal yetkinlik puanları ortalamalarının da arttığı, duygusal tutarsızlık düzeyi arttığında ise bilişsel esneklik ve sosyal yetkinlik puanları ortalamalarının düştüğü gözlenmiştir. Ergenin özdenetim özelliği ile seçici soyutlama ve aşırı genelleme bilişsel hataları ile duygusal tutarsızlık ile felaketleştirme, seçici soyutlama, kişiselleştirme ve aşırı genelleme hataları arasında da anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

1. Giriş

İnsanın temel bazı kişilik özelliklerinin oluşmasında çevrenin özellikle ailenin pay sahibi olduğu vurgulanmaktadır (Carver, Johnson, McCullough, Forster ve Joormann, 2014). Ebeveyn tutumları ve ergen davranışları üzerinde yapılmış bazı araştırmalarda (De Wolf ve Van Ijzendoorn, 1997; Bretherton, Golby ve Cho, 1997), ergenle ebeveyn arasında ilişkinin olumlu yönde artmasıyla, ergenin daha özerk ve aile dışında ilişki kurmada daha cesaretli olduğu görülmektedir. Ergeni desteklemeyen aile tutumları, uyum yapabilmeyi olumsuz yönde etkilemektedir (Stevenson-Hinde ve Shouldice, 1995; Steinberg, Darling, Fletcher, Brown ve Dornbusch, 1995; Isabella, 1993).

Son yıllarda araştırmalarda, sosyal bilişsel teori ve kişilik teorilerinin birlikte yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Kişilik teorileri, kişiliği, bireyin yapabileceği veya ulaşabileceği potansiyellerini açığa çıkarmasına yardımcı olacak ve temel eğilimlerini yansıtan duygu, davranış ve düşüncelerinin organizasyonu olarak kabul etmektedirler (McCrae ve Costa, 2008). Kişilik özellikleri, kişinin uyarıcılar karşısında ortaya koyacağı eylem ve süregelen potansiyel yatkinlıklardır (Caprara, Vecchione, Barbaranelli ve Alessandri, 2013).

2. Literatür Taraması

Kişilik teorilerinden biri de son yıllarda ön plana çıkan beş faktörlü kişilik teorisidir. Büyük beşli olarak adlandırılan beş faktörlü kişilik teorisinin, en geniş kişilik özellikleri olarak sınıflandırdığı dışa dönüklük, yumuşak başlılık/geçimlilik, özdenetim/sorumluluk, duygusal tutarsızlık ve gelişime açıklık özellikleri üzerinde büyük bir fikir birliği bulunmaktadır (John, Naumann ve Soto, 2008).

Beş faktör kişilik modeli, dışadönüklük (Extroversion), yumuşak başlılık (agreeableness), öz-denetim (Conscientiousness), duygusal tutarsızlık (emotional stability/Neuroticism) ve gelişime açıklık (Openness to Experience) boyutlarından oluşmaktadır. Dışadönüklük; sosyal, sevecen, arkadaş canlısı, konuşkan, girişken, iddialı ve dış dünyaya açık, baskın ve aktif, neşeli, konuşkan ve sosyal, hırslı olarak tanımlanmaktadır. Yumuşak başlılık; dürüstlük, başkalarını düşünme, cömertlik, kibarlık, hoşgörülülük, fedakarlık, uyumluluk, itaatlilik,

merhametlilik, alçak gönüllülüktür. Öz-denetim; azimli, vicdanlı, sorumlu, düzenli, dakik, kurallara bağlı, başarı kazanma güdüsü olan, öz disiplinli, sabırlı, planlı, programlı, dikkatli, temiz, tutumlu, titiz, tedbirli ve çalışkan olma gibi özellikleri içerir. Duygusal tutarsızlık; kaygılı, öfkeli, depresif, dürtüsel, kırılğan, endişeli, sıkılğan, kendine güvensiz ve sinirli gibi özellikler içermektedir ve nörotik bir yapıya işaret etmektedir (McCrae ve Costa, 1987). Gelişime açıklık, analitik, meraklı, yaratıcı, bağımsız, geleneksel olmayan, kendine özgü, hayal gücü kuvvetli, ilgileri geniş, cesur, değişikliği seven, sanatsal düşünen, doğal, açık fikirli, hareketli, hür düşünceli, kültürlü, estetik bakış açısına sahip ve zeki özelliklerini kapsar (Tatar, Bildik, Saltukoğlu ve Dinçel, 2014).

Beş faktör kişilik teorisi ve bilişsel hatalarla ilgili araştırmalar yapılmıştır. Davies (2006) gerçekdışı (irrasyonel) düşünceler ile duygusal tutarsızlık ve öz-denetim boyutları arasında pozitif, gelişime açıklık arasında ise negatif bir ilişki tespit etmiştir. Ayrıca Sava (2009) duygusal tutarsızlık (Neuritizm) ile yumuşakbaşlılık arasında negatif, işlevsel olmayan şemalar ve irrasyonel inançlar arasında pozitif bir ilişki olduğunu belirtmektedir. Muris (2006) duygusal tutarsızlık ile işlevsel olmayan şemalar arasında pozitif bir ilişki olduğunu vurgulamaktadır.

Beş kişilik faktörüyle irrasyonel inançlar arasında ilişki olduğunu gösteren araştırmalarda bulunmaktadır (Blau ve Fuller, 2006). Bu araştırma sonuçlarına göre felaketleştirme hatası azaldıkça bireyin duygusal tutarsızlığı artmaktadır. Felaketleştirme ile öz-denetim ve dışadönüklük arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır. Sava (2009) kişinin yumuşakbaşlılık puanı düştükçe kişilerarası ilişkilerinde daha çok çatışma çıktığını belirterek, bunun nedenini kişinin yetkinlik inancının azalmasına bağlamaktadır.

Yetkinlik beklentisi inancı (self-efficacy beliefs) Bandura'nın (1986), Sosyal Bilişsel Kuramının temel kavramlarından biridir. Bandura'ya (1986) göre yetkinlik, davranış değişikliğini başlatma ve sürdürmede önemli bir role sahiptir. Bireylerin başarılı davranışlarda bulunabilmesi için, bilgi ve beceri gerekli, fakat yeterli değildir. İnsanlar çoğunlukla ne zaman ne yapmaları gerektiğini bilseler bile, uygun biçimde davranmayabilirler. Çünkü kimlik (identity) algısı, bilgi ve davranış arasında bir köprü işlevi görür. Yetkinlik beklentisi inancı, bireyin bir davranışa yönelimini ve bu davranışın sonucunu etkilemektedir.

Algılanmış yetkinlik beklentisi, kişinin ne kadar yeteneğe sahip olduğunu değil, sahip olduğu yeteneği ile ne yapabileceği inancını tanımlar. Yani, kişinin belirli bir davranışı gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceği konusundaki yargısını ifade eder. (Bandura, 1997).

Yetkinlik beklentisi bireyin diğerleriyle kurduğu ilişki yoluyla kazanılır. Bireyin yaşamın ilk yıllarında çevresiyle kurduğu ilişkilerde algıladığı düşünceler ve bilgiler ileriki yaşantılarında kişilerarası ilişkilerini etkilemektedir (Di Tomasso, - Brannen-Mc Nulty, Ross ve Burges, 2002). Ayrıca, bireyin yaşamının ilk yıllarda edindiği olumlu yaşantıların sonucu oluşan yetkinlik beklentisi algısı ergenlikte ve yetişkinlikteki kişilerarası ilişkileri kolaylaştırıcı bir etki yapmaktadır (Rice, FitzGerald, Whaley ve Gibbs 1995).

Yetkinlik beklentisi genel bir kavramdır ve her bir davranış için ayrı ayrı yetkinlik beklentisinden bahsedilebilir. Örneğin sosyal yetkinlik, akademik yetkinlik vb.gibi.

Yetkinlik beklentisi ile sosyal davranışlar arasında ilişki olduğu araştırmalarla da belirtilmektedir (Caprara, Regalia ve Bandura, 2002; Bandura, Barbaranelli, Caprara ve Pastorelli, 1996, 2001; Bandura, Pastorelli, Barbaranelli ve Caprara, 1999).

Sosyal yetkinlik beklentisi, bireyin kişiler arası ilişkilerinde kendini yeterli tepkiler gösterebilecek biri olarak algılaması şeklinde ifade edilmektedir (Bandura, 1977). Connolly'ye (1989) göre, sosyal yetkinlik beklentisi; sosyal atılganlık, genel ilişkilerde oluşan performans, bir sosyal grup ya da faaliyete katılma, dostane tavır ve insanlardan yardım alıp verme becerilerini kapsamaktadır. Bilgin'e (1996) göre sosyal yetkinlik beklentisi, bireyin kişilerarası ilişkilerde kendini yeterli tepkiler gösterebilecek birisi olarak algılamasıdır. Gresham'a (1984) göre sosyal yetkinlik beklentisi inancı, insanı sosyal davranışlara güdülemektedir. Sosyal yetkinlik beklentisi inancının gelişmesinde, bireyin yetkin davranışlarda bulunması ve bunun başka insanlar tarafından yetkin davranış olarak belirtilmesi de gereklidir (Bandura 1986).

Bireyin sosyal yetkinlik beklentisi kavramı çocuk- anne baba etkileşimine dayanır ve özellikle anne babanın çocuğun problemlerini kendi başına çözme çabasını desteklemesiyle artar (Corcoran ve Mallinckrodt, 2000). İlk yetkinlik yaşantıları ailede kazanılır, gelişimi ise çocuğun sosyal dünyasının hızla gelişmesine ve akranlarla ilişkisinin artmasına bağlıdır.

İyilik hali ve olumlu kişilerarası ilişkilerin oluşmasında algılanan yetkinlik inancının etkili olduğunu gösteren araştırmalar yapılmıştır (Bandura, Caprara, Barbaranelli, Gerbino ve Pastorelli, 2003; Caprara, Alessandri ve Barbaranelli, 2010; Caprara, Scabini, Barbaranelli, Pastorelli, Regalia ve Bandura, 1999; Caprara, Steca, Cervone ve Artistico, 2003). Özellikle duygusal ve kişilerarası yetkinlik, kişilerarası ilişkilerde yaşanan yumuşakbaşlılık (agreeableness) kişilik özelliğini oluşturmada etkili olmaktadır. Ayrıca yumuşakbaşlılık (agreeableness) empati kurmada da etkili bir kişilik özelliği olarak tespit edilmiştir (Caprara, Alessandri ve Eisenberg, 2012). Yapılan diğer bazı araştırmalarda yetkinlik inancının gelişime açık olma (Openness) kişilik özelliğini öz-denetim üzerinden etkileyerek arttırdığı vurgulanmaktadır (Caprara, Vecchione, Alessandri, Gerbino ve Barbaranelli, 2011).

Beck'e göre (1976) bireyin belirli bir olayla ilgili diğerlerinden farklı düşüncelerinin bulunması doğaldır. Çünkü, birey içinde bulunduğu durumda farklı davranışları seçip uygulayabilme hakkına sahiptir. Birey davranışlarını yapmaya karar vermeden önce, alternatiflerinin (seçeneklerinin) farkına varmalıdır. Belirli bir durumla ilgili seçeneklerinin farkında olan birey en doğru davranışı gören bireye oranla daha fazla düşünüyor demektir. Böylece, birey aynı anda birden çok çözüm yöntemi üretebilir. Önemli olan en doğru seçeneği görmek değil, seçim yapmadan önce seçenekleri görebilmektir. Bu durum, bilişsel esneklik kavramını gündeme getirmektedir (Martin ve Anderson, 1998). Bilişsel esneklik, bireyin; a) alternatif yolların ve seçeneklerin farkında olması, b) yeni durumlara uyum sağlama da esnek olabilmesi, c) esnek olabildiği durumlarda kendisini yetkin (self-efficacy) hissetmesi olarak tanımlanmaktadır (Martin ve Anderson, 1998; Martin, Anderson ve Thweatt, 1998; Martin ve Rubin, 1995).

Esnek olan birey kişiler arası ilişkilerde kendisini yeterli hisseder. Bilişsel esnek bireyler, atılgan, sorumluluk sahibi, ilgi gösteren ve yaşadıklarını anlamlandırabilen bireylerdir (Martin ve Anderson, 1994, 1996, 1998). Martin ve Anderson'a göre (1998) bilişsel esnek bireyler, farklı durumlardaki iletişimlerde kendilerini güvende hissederler. Bilişsel esneklik kavgacı olmama ve toleranslı olma ile pozitif bir ilişki gösterirken, sözel saldırganlık ile negatif bir ilişki göstermektedir (Martin ve Anderson, 1998). Anne baba çocuk ilişkisinin olumlu olması bireyin arkadaşlarıyla ilişkisine olumlu olarak yansımaktadır (Homel, Burns, ve Goodnow, 1987; Doyle, Markiewiez ve Hardy, 1994; Sharabany, 1994).

Bilişsel esneklik, bireyin esnek olabileceğine dair istekliliği ve davranışlarının sonucunun etkili (olumlu) olabileceğine dair güvenini içerir (Martin ve Anderson, 1998). Bilişsel esnek birey, davranışlarının sonucunun başarılı olacağına inanır. Bu açıdan bakıldığında, bilişsel esneklik ve yetkinlik beklentisi arasında bir ilişki olduğu söylenebilir.

Robin ve Foster (1989) sosyal öğrenme kuramının temel kavramları ile birlikte bilişsel kuramın görüşlerini birlikte ele alarak, anne-baba ve ergen arasındaki ilişkilerde bilişsel faktörlerin etkilerini açıklamaya çalışmışlardır. Onlara göre anne-babalar kendi yaşantılarından öğrendiklerini çocuklarıyla ilişkilerinde kullanmaktadırlar. Robin ve Foster (1989), keyfi yordama, seçici soyutlama, aşırı genelleştirme, küçültme, mutlakiyetçi düşünme gibi çeşitli hataları kullanan anne babaların, bu hataları çocuklarına öğrettiklerini ileri sürmektedirler. Bireyin yaşamın ilk yıllarında çevresiyle kurduğu ilişkilerde algıladığı düşünceler ve bilgiler ileriki yaşantılarında kişilerarası ilişkilerini etkilemektedir (Di Tomasso, vd., 2002).

Vincent-Roehling ve Robin (1986) çatışma içinde olan ergen ve anne-babaların, birbirleriyle ilişkilerinden memnun olan ergen ve anne-babalara göre, pek çok sayıda gerçekçi olmayan inanca daha katı bir şekilde bağlı olacaklarını belirtmektedirler. Rice (1990), ergenin sosyal yeterliliğinde, ailenin önemli bir etkiye sahip olduğunu ifade etmektedir. Babanın otoriter ve katı tutumu, ergenin sosyal beceri geliştirmesinde etkili olan bilişsel esnekliğini zayıflatmaktadır (Melby, Conger, Conger ve Lorenz, 1993).

Bu araştırmanın amacı, anne babaların kişilik özellikleri ile ergenlerin kişilik özellikleri, sosyal yetkinlik, bilişsel esneklik ve bilişsel hataları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu amaçla şu sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır. Ergenin kişilik özellikleri anne ve babanın kişilik özelliklerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Ergenin kişilik özellikleri bilişsel hata düzeyine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Ergenin kişilik özellikleri sosyal yetkinlik beklentisi düzeyine göre anlamlı farklılık göstermekte midir? Ergenin kişilik özellikleri bilişsel esneklik düzeyine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

3. Yöntem

Araştırma karşılaştırmalı ilişkisel tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Bu araştırma modeli, iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir (Karasar, 1986).

3.1. Çalışma Grubu

Bu araştırmaya 7 ve 8. sınıf öğrencisi ile lise öğrencileri toplam 331 öğrenci ile bunların anne (331) ve babaları (331) olmak üzere toplam 993 kişi katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin 209'u kız (%63.1) 122'si erkektir (%36.9). Öğrencilerin sınıf düzeyine göre dağılımına bakıldığında; 53 (%16.0) öğrenci 7. sınıf; 74 (%22.4) öğrenci 8. sınıf; 62 (%18.7) öğrenci 9. sınıf; 44 (%13.3) öğrenci 10. sınıf; 47 (%14.2) öğrenci 11. sınıf; 51 (%15.4) öğrenci 12. sınıf ta bulunmaktadır.

3.2. Veri Toplama Araçları

Bilişsel Esneklik Ölçeği (BEÖ): Araştırmada kullanılan Bilişsel Esneklik Ölçeği Bilgin (2009) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 19 maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddeleri sıfat çiftlerinden oluşmaktadır (Örneğin, “ Yaparım, Yapamam, “Başarılıyım, Başarısızım”) gibi. Yanıtlayıcı hangi sığata kendisini daha yakın hissediyorsa, o sığata yakın seçeneklerden birini işaretlemektedir. Ölçekten elde edilen puanlar 21-105 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan puanlar artması, bireyin bilişsel esnekliğe daha çok yaklaştığını göstermektedir. Bilişsel esneklik ölçeği semantik farklılıklar ölçeklerinin yapısına uygun olarak üç faktörlü bir yapıya uygun olarak hazırlanmıştır Ondokuz maddelik BEÖ'deki üç faktör, toplam varyansın %51.33' nü açıklamaktadır. Ölçeğin diğer geçerlik çalışmasında ise, ölçüt geçerliği Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği kullanılarak yapılmış ve iki ölçek arasındaki korelasyon -.44 olarak saptanmıştır. Ölçek üzerinde yapılan güvenilirlik çalışmalarında, ölçeğin bütünü için bulunan cronbach katsayısının .92, ölçeğin maddelerinin madde-toplam korelasyonlarının ise .49 ile .63 arasında olduğu bulunmuştur. Testin tekrarı yöntemi kullanılarak bulunan korelasyon katsayısının .77, testi yarılama yöntemiyle hesaplanan güvenilirlik katsayısının ise .87 olduğu saptanmıştır.

Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Ergenlik Formu (SYBÖ-E): Ergenlerin sosyal yetkinlik beklenti düzeylerini ölçmek amacıyla Bilgin (1999) tarafından geliştirilen “Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Ergenlik Formu (SYBÖ-E)” kullanılmıştır. Ölçek toplam kırk maddeden oluşmakta ve 5'li derecelendirme tipine göre yanıtlanmaktadır. Ölçekten elde edilen toplam puan ranji 40-200 arasındadır ve bir toplam puan elde edilmektedir. SYBÖ-E'nin benzer ölçütler geçerliği için, SYBÖ-E ile KKE arasında korelasyon .18 olarak bulunmuştur. Ölçek yapı geçerliği için; faktör analizinden geçirilmiş ve beş faktöre göre elde edilen sonuçlar üzerinde yapılan çalışmalarda kırk maddenin faktör yüklerinin .31 ile .70 arasında değişim gösterdiği saptanmıştır (Bilgin, 1999). Akkapulu (2005) tarafından yapılan çalışmalarda da SYBÖ-E'nin Offer Benlik İmgesi Ölçeği ile .51, Anne-Baba Bağlılık Ölçeği ile .40, Arkadaş Bağlılığı Ölçeği ile .44 korelasyon gösterdiği bulunmuştur. SYBÖ-E'nin testi yarılama yöntemiyle elde edilen güvenilirlik katsayısı .86 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin tamamına ilişkin iç tutarlılık katsayısı Cronbach Alfa Eşitliği kullanılarak .93 olarak tespit edilmiştir. ölçeğin madde-toplam puan korelasyonları; .43 ile .56 arasında değişen korelasyonlarda tespit edilmiştir (Bilgin, 1999). Akkapulu (2005) yaptığı çalışmada iç tutarlılık katsayısını .82, testi yarılama yöntemiyle elde edilen korelasyonu .90, test tekrar test yöntemiyle .69 olarak güvenilirlik katsayıları bulmuştur. Akkapulu(2005) madde toplam katsayılarını da .23 ile .55 arasında bulmuştur.

Bilişsel Hatalar Ölçeği (BHÖ): Leitenberg, Yost, ve Carroll-Wilson (1986) tarafından geliştirilen bu ölçek aşırı genelleme, bireyselleştirme, felaket düşüncesi ve seçici algılama olmak üzere 4 tip bilişsel hatayı değerlendirmektedir. Ölçekte toplam 24 madde bulunmaktadır. Ölçek çocuk ya da ergenin kendisi tarafından okunarak doldurulur. Beşli likert tipi bir ölçektir. Her bir madde 1-5 arasında puan alır. “Hemen hemen tam benim düşünceme benzer” seçeneği 5 puan, “ben hiç böyle düşünmem” seçeneği 1 puandır. Toplam ölçek puanı 24 ile 120 arasında değişir. Alınan puan ne kadar yüksekse bilişsel çarpıtmaları o kadar yüksek demektir. Ölçeğin Türkiye için geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmış, psikometrik açıdan tatmin edici olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .87 olarak bulunmuştur. Ölçeğin ölçüt bağımlı geçerliği için depresyon, sürekli anksiyete ve sosyal anksiyete ölçeklerinden alınan puanlarla ölçeğin toplam ve alt ölçek puanları arasındaki ilişkiler incelenmiştir ve aralarında anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür (Aydın, 2010).

Beş Faktör Kişilik Envanteri: Beş Kişilik Modeli'ne dayalı olarak geliştirilmiş kişilik ölçüm aracı, 1 (Hiç Katılmıyorum) ile 5 (Kesinlikle Katılıyorum) arasında beşli Likert olarak yanıtlanan 44 maddeden oluşan bir envanterdir. Envanter, beş temel faktör (gelişime açıklık, öz-denetim/sorumluluk, yumuşak başlılık/geçimlilik, duygusal tutarsızlık, dışa dönüklük) üzerinden puanlanmaktadır. Envanterin İngilizce orijinal formu John, Donahue ve Kentle (1991) tarafından geliştirilmiştir. Envanterin İngilizce formunun alt ölçeklerinin cronbach alfa katsayıları .73 ile .80; İspanyolca versiyonunun .69 ile .77, Amerika Birleşik Devletleri versiyonunun ise .79 ile .88 arasında değişmektedir. Ölçeğin yapı geçerliği üzerinde yapılan çalışmada Amerike Birleşik Devletleri versiyonunda maddelerin faktör yükleri .37 ile .78 İspanyolca versiyonun madde faktör yükleri .29 ile .77 arasında bulunmuştur (Benet-Matinez ve John, 1998). Envanterin Türkçe versiyonu üzerinde geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Somer, Korkmaz ve Tatar (2011) tarafından yapılmıştır.

3.3. İşlem

Araştırma verilerini toplamak amacıyla araştırmacı belirlenen okullara kişisel olarak ulaşılmış ve öğrencilere Bilişsel Esneklik Ölçeği ve Beş Faktör Kişilik Envanterini bir oturumda, Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği, Bilişsel Hatalar Ölçeğini bir diğer oturumda olmak üzere iki farklı zaman diliminde bu ölçekleri uygulamıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin anne ve babalarına ayrı ayrı doldurmaları koşuluyla Beş Faktörlü Kişilik Envanterleri üzerinde anne ve babalarının ismi yazılı olarak öğrencilere teslim edilmiş ve anne babaları tarafından doldurmaları istenmiştir. Ölçekler uygulandıktan sonra, SPSS 11.5 programı aracılığıyla veri girişi yapılmıştır. Araştırma verileri MANOVA (Çok Değişkenli Varyans Analizi) yoluyla analiz edilmiştir. Bu amaçla öncelikle puanların MANOVA uygulamasına uygunluğu incelenmiştir. Bunun için grup ortalama puanlarını karşılaştırmada Wilks Lamda ve F istatistiklerine bakılmıştır. Ayrıca bağımlı değişkenlere ilişkin puanların normal dağılım gösterip göstermediği z istatistiği kullanılarak; bağımlı değişkenler arasında doğrusal ilişki ise saçılma diyagramı kullanılarak incelenmiş ve son olarak varyans-kovaryans matrislerinin homojenliğine bakılmıştır.

4. Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde, uygulanan istatistiksel analizler sonucunda elde edilen MANOVA bulguları verilmiştir. Bu amaçla öncelikle anne ve babalar tarafından ayrı ayrı olarak doldurulan Beş Faktör Kişilik Envanteri Alt Ölçekleri puanları kendi içlerinde, ortalamanın bir standart sapma altında ve üstünde değerler dikkate alınarak alt, orta ve üst düzey olarak üç kategoriye ayrılmıştır. Daha sonra ergenin Beş Faktör Kişilik Envanteri puanları, anne ve baba Beş Faktör Kişilik Envanteri puanları düzeyleri birlikte MANOVA işlemine tabii tutulmuştur.

4.1. Araştırmada yanıtı aranan ilk soru, Ergenin Beş Faktör Kişilik Envanteri puanları, anne ve baba Beş Faktör Kişilik Envanteri puanları düzeyine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Ergenin Beş Faktör Kişilik Envanteri puanları üzerinde yapılan MANOVA sonuçları, ergenlerinin kişilik özelliklerinin anne (Wilks Lambda=.939, $F(2, 328)=2.08$, $p<.05$) ve baba (Wilks Lambda=.928, $F(2, 328)=2.47$, $p<.05$) dışadönüklük kişilik özelliğine göre anlamlı farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu ergenin beş kişilik özelliğinden oluşan doğrusal bileşenden elde edilecek puanların anne ve babanın dışadönüklük özelliğine bağlı olarak değiştiğini gösterir. Anne ve babanın dışadönüklük kişilik özelliğine göre ergenin Beş Faktör Kişilik Envanteri alt ölçeklerine ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri üzerinde yapılan tek yönlü ANOVA sonuçları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Ergenin Beş Faktör Kişilik Envanteri Puanlarının Anne Baba Beş Faktör Kişilik Envanteri Dışadönüklük Alt Ölçeği Puanları Düzeyine Göre Ortalama, Standart Sapma ve ANOVA sonuçları

Ergen Kişilik Özellikleri	Anne Baba Dışadönüklük	n	X	S	Sd	F		
Dışadönüklük	Anne	Alt	54	24.87	5.50	2-328	6.96	.001*
		Orta	237	26.37	4.86			
		Üst	40	28.80	5.54			
	Baba	Alt	59	24.49	4.85	2-328	7.34	.001*
		Orta	239	26.57	4.80			
		Üst	42	28.30	6.47			
Yumuşakbaşlılık	Anne	Alt	54	33.01	4.45	2-328	0.07	.99
		Orta	237	32.94	5.11			
		Üst	40	32.90	5.74			
	Baba	Alt	59	32.16	4.66	2.328	1.33	.26
		Orta	239	33.24	5.02			
		Üst	42	32.40	5.83			
Özdenetim	Anne	Alt	54	32.11	5.71	2-328	0.01	.99
		Orta	237	32.13	5.81			
		Üst	40	32.15	5.04			
	Baba	Alt	59	30.38	5.22	2.328	3.46	0.33*
		Orta	239	32.55	5.53			
		Üst	42	32.23	6.77			
Duygusal Tutarsızlık	Anne	Alt	54	23.40	4.93	2-328	1.42	.24
		Orta	237	24.64	5.51			
		Üst	40	25.10	5.59			
	Baba	Alt	59	24.64	5.31	2.328	1.13	.33
		Orta	239	24.67	5.36			
		Üst	42	23.33	5.96			
Gelişime Açıklık	Anne	Alt	54	36.22	6.71	2-328	1.30	.27
		Orta	237	36.00	5.70			
		Üst	40	37.65	6.23			
	Baba	Alt	59	35.27	6.06	2.328	1.16	.31
		Orta	239	36.35	5.68			
		Üst	42	37.00	7.12			

Tablo 1 incelendiğinde, ergenlerin Beş Faktör Kişilik Envanteri dışadönüklük alt ölçeği puanları, anne ve baba dışadönüklük alt ölçeği puanları düzeyine göre anlamlı farklılık göstermektedir ($F_{anne}=6.96$, $p<.05$; $F_{baba}=7.34$, $p<.05$). Ayrıca ergenin öz-denetim alt ölçeği puanları da, baba dışadönüklük alt ölçeği puanları düzeyine göre anlamlı farklılık göstermektedir ($F_{baba}=3.46$, $p<.05$). Ergenin dışadönüklük alt ölçeği puanlarının, anne ve babanın dışadönüklük alt ölçeği puanları düzeyine göre ve ergenin özdenetim alt ölçeği puanlarının baba dışadönüklük alt ölçeği puanları düzeyine göre aralarında oluşan farkın kaynağına bakmak amacıyla Post Hoc analizi yapılmıştır. Post Hoc analizi sonucunda; Ergen dışadönüklük alt ölçeği puanları ortalamasının, anne ve baba dışadönüklük düzeyi yükseldikçe arttığı saptanmıştır ($Anne_{alt}=24.87$, $Anne_{orta}=26.37$, $Anne_{üst}=28.80$; $Baba_{alt}=24.49$, $Baba_{orta}=26.57$, $Baba_{üst}=28.30$). Ergenin özdenetim ve babanın dışadönüklük özellikleri ile ilgili yapılan Post Hoc sonuçları incelendiğinde, alt düzeyde dışadönük babaların çocuklarının özdenetim puanları ortalamasının, orta düzeyde dışadönük babaların çocuklarının ortalamasından daha düşük olduğu belirlenmiştir ($Baba_{alt}=30.38$, $Baba_{orta}=32.55$).

Ergenin Beş Faktör Kişilik Envanteri puanları üzerinde yapılan MANOVA sonuçları, ergenlerin kişilik özelliklerinin anne (Wilks Lambda=.934, $F(2, 328)=2.23$, $p<.05$) ve baba (Wilks Lambda=.927, $F(2, 328)=2.51$, $p<.05$) yumuşakbaşlılık kişilik özelliğine göre anlamlı farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu ergenin beş kişilik özelliğinden oluşan doğrusal bileşenden elde edilecek puanların anne ve babanın yumuşakbaşlılık özelliğine bağlı olarak değiştiğini gösterir. Anne ve babanın yumuşakbaşlılık kişilik özelliğine göre ergenin Beş Faktör Kişilik Envanteri alt ölçeklerine ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri üzerinde yapılan tek yönlü ANOVA sonuçları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Ergenin Beş Faktör Kişilik Envanteri Puanlarının Anne Baba Beş Faktör Kişilik Envanteri Yumuşakbaşlılık Alt Ölçeği Puanları Düzeyine Göre Ortalama, Standart Sapma ve ANOVA sonuçları

Ergen Kişilik Özellikleri	Anne Baba Yumuşak başlılık	n	X	S	Sd	F	P	
Dışadönüklük	Anne	Alt	61	26.00	5.21	2-328	0.50	.60
		Orta	234	26.43	5.08			
		Üst	36	27.08	5.54			
	Baba	Alt	65	25.89	4.85	2-328	2.08	.12
		Orta	230	26.33	5.22			
		Üst	36	28.00	5.05			
Yumuşakbaşlılık	Anne	Alt	61	30.77	5.20	2-328	9.04	.000*
		Orta	234	33.21	4.70			
		Üst	36	34.91	6.10			
	Baba	Alt	65	30.67	4.77	2.328	9.71	.000*
		Orta	230	33.31	4.79			
		Üst	36	34.69	6.12			
Özdenetim	Anne	Alt	61	30.72	4.77	2-328	3.67	.026*
		Orta	234	32.22	5.68			
		Üst	36	33.88	6.66			
	Baba	Alt	65	30.80	5.35	2.328	4.16	0.16*
		Orta	230	32.18	5.75			
		Üst	36	34.16	5.39			
Duygusal Tutarsızlık	Anne	Alt	61	24.67	5.69	2-328	0.16	.84
		Orta	234	24.52	5.45			
		Üst	36	24.02	4.93			
	Baba	Alt	65	24.98	5.31	2.328	0.83	.43
		Orta	230	24.51	5.34			
		Üst	36	23.52	6.20			
Gelişime Açıklık	Anne	Alt	61	35.83	6.15	2-328	0.18	.83
		Orta	234	36.35	5.90			
		Üst	36	36.19	6.06			
	Baba	Alt	65	35.75	5.68	2.328	0.41	.65
		Orta	230	36.28	5.97			
		Üst	36	36.86	6.37			

Tablo 2 incelendiğinde, ergenlerin Beş Faktör Kişilik Envanteri yumuşakbaşlılık alt ölçeği puanları, anne ve baba yumuşakbaşlılık alt ölçeği puanları düzeyine göre anlamlı farklılık göstermektedir (Fanne=9.04, p<.05; Fbaba=9.71, p<.05). Ayrıca, ergenin öz-denetim alt ölçeği puanları da, anne ve baba yumuşakbaşlılık alt ölçeği puanları düzeyine göre anlamlı farklılık göstermektedir (Fanne=3.67, p<.05; Fbaba=4.16, p<.05). Ergenin yumuşakbaşlılık ve özdenetim alt ölçekleri puanlarının, anne ve babanın yumuşakbaşlılık alt ölçeği puanları düzeyine göre aralarında oluşan farkın kaynağına bakmak amacıyla Post Hoc analizi yapılmıştır. Post Hoc analizi sonucunda; alt düzeyde yumuşakbaşlı anne ve babaların çocuklarının yumuşakbaşlılık alt ölçeği puanları ortalamasının, orta düzeyde yumuşakbaşlı anne ve babaların çocuklarının ortalamasından (Annealt =30.77, Anneorta =33.21; Babaalt =30.67, Babaorta =33.31) ve üst düzeyde yumuşakbaşlı anne ve babaların çocuklarının ortalamasından (Annealt = 30.77, Anneüst =34.91; Babaalt =30.67, Babaorta =34.69) daha düşük olduğu saptanmıştır. Ergenin özdenetim ile anne ve babanın yumuşakbaşlılık özellikleri ile ilgili yapılan Post Hoc sonuçları incelendiğinde, alt düzeyde yumuşakbaşlı anne ve babaların çocuklarının özdenetim puanları ortalamasının, orta düzeyde yumuşakbaşlı anne ve babaların çocuklarının ortalamasından daha düşük olduğu belirlenmiştir (Annealt = 30.72, Anneüst =33.88; Babaalt =30.80, Babaorta =34.16).

Ergenin Beş Faktör Kişilik Envanteri puanları üzerinde yapılan MANOVA sonuçları, ergenlerin kişilik özelliklerinin anne (Wilks Lambda=.922, F(2, 328)=2.69, p<.05) ve baba (Wilks Lambda=.951, F(2, 328)=2.31, p<.05) özdenetim kişilik özelliğine göre anlamlı farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu ergenin beş kişilik özelliğinden oluşan doğrusal bileşenden elde edilecek puanların anne ve babanın özdenetim özelliğine bağlı olarak değiştiğini gösterir. Anne ve babanın özdenetim kişilik özelliğine göre ergenin Beş Faktör Kişilik Envanteri alt ölçeklerine ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri üzerinde yapılan tek yönlü ANOVA sonuçları Tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3: Ergenin Beş Faktör Kişilik Envanteri Puanlarının Anne Baba Beş Faktör Kişilik Envanteri Öz-denetim Alt Ölçeği Puanları Düzeyine Göre Ortalama, Standart Sapma ve ANOVA sonuçları

Ergen Kişilik Özellikleri	Anne Baba Öz-denetim	n	X	S	Sd	F	P	
Dışadönüklük	Anne	Alt	71	26.14	5.15	2-328	1.25	.28
		Orta	225	26.31	5.23			
		Üst	35	27.71	4.49			
	Baba	Alt	59	25.89	4.69	2-328	1.47	.23
		Orta	228	26.33	5.33			
		Üst	44	27.59	4.66			
Yumuşakbaşlılık	Anne	Alt	71	31.78	5.41	2-328	3.52	.03*
		Orta	225	33.08	4.88			
		Üst	35	34.45	5.23			
	Baba	Alt	59	32.23	4.25	2-328	1.48	.22
		Orta	228	33.93	5.14			
		Üst	44	33.97	5.64			
Özdenetim	Anne	Alt	71	30.50	5.45	2-328	6.68	.001*
		Orta	225	32.24	5.53			
		Üst	35	34.68	6.27			
	Baba	Alt	59	30.50	5.01	2-328	6.41	0.02*
		Orta	228	32.09	5.80			
		Üst	44	34.50	5.26			
Duygusal Tutarsızlık	Anne	Alt	71	23.59	5.37	2-328	1.40	.24
		Orta	225	24.81	5.42			
		Üst	35	24.31	5.57			
	Baba	Alt	59	25.32	5.44	2-328	0.83	.43
		Orta	228	24.29	5.65			
		Üst	44	24.45	4.12			
	Anne	Alt	71	35.90	6.43	2-328	0.14	.86
		Orta	225	36.33	5.78			

Gelişime Açıklık	Baba	Üst	35	36.31	6.13	2.328	0.21	.80
		Alt	59	36.27	5.66			
		Orta	228	36.13	6.06			
		Üst	44	36.77	5.81			

Tablo 3 incelendiğinde, ergenlerin Beş Faktör Kişilik Envanteri özdenetim alt ölçeği puanları, anne ve baba özdenetim alt ölçeği puanları düzeyine göre anlamlı farklılık göstermektedir ($F_{anne}=6.68$, $p<.05$; $F_{baba}=6.41$, $p<.05$). Ayrıca, ergenin yumuşakbaşlılık alt ölçeği puanları da, anne özdenetim alt ölçeği puanı düzeyine göre anlamlı farklılık göstermektedir ($F_{anne}=3.52$ $p<.05$). Ergenin özdenetim alt ölçeği puanlarının, anne ve babanın özdenetim alt ölçeği puanları düzeyine göre aralarında oluşan farkın kaynağına bakmak amacıyla Post Hoc analizi yapılmıştır. Post Hoc analizi sonucunda; alt düzeyde özdenetimli olan annelerin çocuklarının özdenetim alt ölçeği puanları ortalamasının, üst düzeyde özdenetimli annelerin çocuklarının ortalamasından ($Anne_{alt} =30.50$, $Anne_{üst} =34.68$) daha düşük olduğu belirlenmiştir. Baba özdenetim kişilik özelliği açısından bakıldığında, alt düzeyde özdenetimli olan babaların çocuklarının özdenetim alt ölçeği puanları ortalamasının, üst düzeyde özdenetimli babaların çocuklarının ortalamasından ($Baba_{alt} =30.50$, $Baba_{üst} =34.50$) daha düşük olduğu; orta düzeyde özdenetimli olan babaların çocuklarının özdenetim alt ölçeği puanları ortalamasının, üst düzeyde özdenetimli babaların çocuklarının ortalamasından ($Baba_{orta} =32.09$, $Baba_{üst} =34.50$) daha düşük olduğu belirlenmiştir. Ergenin yumuşakbaşlılık ile annenin özdenetim özellikleri ile ilgili yapılan Post Hoc sonuçları incelendiğinde, alt düzeyde özdenetimli annelerin çocuklarının yumuşakbaşlılık puanları ortalamasının, üst düzeyde özdenetimli annelerin çocuklarının ortalamasından daha düşük olduğu belirlenmiştir ($Anne_{alt} = 31.78$, $Anne_{üst} =34.45$).

Ergenin Beş Faktör Kişilik Envanteri puanları üzerinde yapılan MANOVA sonuçları, ergenlerin kişilik özelliklerinin anne (Wilks Lambda=.963, $F(2, 328)=2.14$, $p<.05$) ve baba (Wilks Lambda=.956, $F(2, 328)=2.54$, $p<.05$) duygusal tutarsızlık kişilik özelliğine göre anlamlı farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu ergenin beş kişilik özelliğinden oluşan doğrusal bileşenden elde edilecek puanların anne ve babanın duygusal tutarsızlık özelliğine bağlı olarak değiştiğini gösterir. Anne ve babanın duygusal tutarsızlık kişilik özelliğine göre ergenin Beş Faktör Kişilik Envanteri alt ölçeklerine ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri üzerinde yapılan tek yönlü ANOVA sonuçları Tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4: Ergenin Beş Faktör Kişilik Envanteri Puanlarının Anne Baba Beş Faktör Kişilik Envanteri Duygusal Tutarsızlık Alt Ölçeği Puanları Düzeyine Göre Ortalama, Standart Sapma ve ANOVA sonuçları

Ergen Kişilik Özellikleri	Anne Baba Duygusal Tutarsızlık	n	X	S	Sd	F	P	
Dışadönüklük	Anne	Alt	71	26.69	5.28	2-328	0.24	.78
		Orta	225	26.43	5.15			
		Üst	35	26.00	5.03			
	Baba	Alt	59	27.62	5.45	2-328	1.76	.17
		Orta	228	26.15	5.01			
		Üst	44	26.43	5.45			
Yumuşakbaşlılık	Anne	Alt	71	33.37	5.54	2-328	0.35	.70
		Orta	225	32.91	4.92			
		Üst	35	32.56	5.23			
	Baba	Alt	59	32.75	6.29	2.328	0.51	.60
		Orta	228	33.10	4.74			
		Üst	44	32.25	5.31			
Özdenetim	Anne	Alt	71	32.95	6.22	2-328	2.94	.54
		Orta	225	32.26	5.59			
		Üst	35	30.36	5.15			
	Baba	Alt	59	33.52	6.01	2.328	2.24	.10
		Orta	228	31.97	5.63			
		Üst	44	31.17	5.44			
Duygusal Tutarsızlık	Anne	Alt	71	23.04	5.27	2-328	3.58	.02*
		Orta	225	24.64	5.34			
		Üst	35	25.76	5.78			
	Baba	Alt	59	22.75	4.81	2.328	4.34	.014*
		Orta	228	24.64	5.35			
		Üst	44	25.97	6.23			
Gelişime Açıklık	Anne	Alt	71	36.20	6.10	2-328	0.28	.75
		Orta	225	36.12	5.96			
		Üst	35	36.84	5.77			
	Baba	Alt	59	36.79	6.24	2.328	0.27	.76
		Orta	228	36.14	5.76			
		Üst	44	36.07	6.76			

Tablo 4 incelendiğinde, ergenlerin Beş Faktör Kişilik Envanteri duygusal tutarsızlık alt ölçeği puanları, anne ve baba duygusal tutarsızlık alt ölçeği puanları düzeyine göre anlamlı farklılık göstermektedir ($F_{anne}=3.58, p<.05$; $F_{baba}=4.34, p<.05$). Ergenin duygusal tutarsızlık alt ölçeği puanlarının, anne ve babanın duygusal tutarsızlık alt ölçeği puanları düzeyine göre aralarında oluşan farkın kaynağına bakmak amacıyla Post Hoc analizi yapılmıştır. Post Hoc analizi sonucunda; alt düzeyde duygusal tutarsız anne ve babaların çocuklarının duygusal tutarsızlık alt ölçeği puanları ortalamasının, üst düzeyde duygusal tutarsız anne ve babaların çocuklarının ortalamasından ($Anne_{alt} = 23.04, Anne_{üst} = 25.76$; $Baba_{alt} = 22.75, Baba_{üst} = 25.97$) daha düşük olduğu saptanmıştır.

Ergenin Beş Faktör Kişilik Envanteri puanları üzerinde yapılan MANOVA sonuçları, ergenlerin kişilik özelliklerinin anne (Wilks Lambda=.958, $F(2, 328)=1.41, p>.05$) ve baba (Wilks Lambda=.968, $F(2, 328)=1.05, p>.05$) gelişime açıklık kişilik özelliğine göre anlamlı farklılık göstermediğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu ergenin beş kişilik özelliğinden oluşan doğrusal bileşenden elde edilecek puanların anne ve babanın gelişime açıklık özelliğine bağlı olarak değişmediğini gösterir. Anne ve babanın gelişime açıklık kişilik özelliğine göre ergenin Beş Faktör Kişilik Envanteri alt ölçeklerine ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri üzerinde yapılan tek yönlü ANOVA sonuçları Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5: Ergenin Beş Faktör Kişilik Envanteri Puanlarının Anne Baba Beş Faktör Kişilik Envanteri Gelişime Açıklık Alt Ölçeği Puanları Düzeyine Göre Ortalama, Standart Sapma ve ANOVA sonuçları

Ergen Kişilik Özellikleri	Anne Baba Gelişime Açıklık	n	X	S	Sd	F	P	
Dışadönüklük	Anne	Alt	67	25.16	5.03	2-328	3.50	.031*
		Orta	216	26.54	5.23			
		Üst	48	27.66	4.60			
	Baba	Alt	67	26.61	4.05	2-328	1.58	.20
		Orta	219	26.12	5.29			
		Üst	45	27.60	5.78			
Yumuşakbaşlılık	Anne	Alt	67	32.94	4.86	2-328	0.80	.44
		Orta	216	32.76	4.97			
		Üst	48	33.79	5.80			
	Baba	Alt	67	32.91	5.40	2-328	0.13	.87
		Orta	219	32.88	4.80			
		Üst	45	33.31	5.91			
Özdenetim	Anne	Alt	67	31.71	5.78	2-328	0.97	.37
		Orta	216	32.03	5.50			
		Üst	48	33.14	6.36			
	Baba	Alt	67	31.79	5.35	2-328	1.76	.17
		Orta	219	31.93	5.71			
		Üst	45	33.60	5.99			
Duygusal Tutarsızlık	Anne	Alt	67	23.62	4.69	2-328	2.25	.10
		Orta	216	24.96	5.53			
		Üst	48	23.64	5.78			
	Baba	Alt	67	24.50	5.93	2-328	0.15	.85
		Orta	219	24.58	5.17			
		Üst	45	24.08	5.99			
Gelişime Açıklık	Anne	Alt	67	35.68	6.44	2-328	0.79	.45
		Orta	216	36.22	5.73			
		Üst	48	37.10	6.22			
	Baba	Alt	67	35.01	5.97	2-328	3.01	.51
		Orta	219	36.29	5.99			
		Üst	45	37.80	5.39			

Tablo 5 incelendiğinde, ergenlerin Beş Faktör Kişilik Envanteri gelişime açıklık alt ölçeği puanları, anne ve baba gelişime açıklık alt ölçeği puanları düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($F_{anne}=0.79$, $p>.05$; $F_{baba}=3.01$, $p>.05$). Sadece ergenin dışadönüklük alt ölçeği puanları, anne gelişime açıklık alt ölçeği puanları düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($F_{anne}=3.50$, $p<.05$). Ergenin dışadönüklük alt ölçeği puanlarının, anne gelişime açıklık alt ölçeği puanları düzeyine göre aralarında oluşan farkın kaynağına bakmak amacıyla Post Hoc analizi yapılmıştır. Post Hoc analizi sonucunda; alt düzeyde gelişime açık annelerin çocuklarının dışadönüklük alt ölçeği puanları ortalamasının, üst düzeyde gelişime açık annelerin çocuklarının ortalamasından ($Anne_{alt} = 25.16$, $Anne_{üst} = 27.66$) daha düşük olduğu saptanmıştır.

İnsanın temel bazı kişilik özelliklerinin oluşmasında çevrenin özellikle ailenin pay sahibi olduğu vurgulanmaktadır (Carver, vd., 2014). Bu araştırmada elde edilen bulgular anne ve babanın kişilik özellikleriyle ergenin kişilik özelliklerinin birbirine benzediğini göstermektedir. Beş kişilik özelliği açısından da bakıldığında hem anne hem de babanın benzer kişilik özelliklerine sahip olmasının ergenin de aynı kişilik özelliğine sahip olma olasılığını arttırdığı görülmektedir. Örneğin hem anne hem de baba dışadönüklük, yumuşakbaşlılık, özdenetim ve duygusal tutarsızlık özelliklerine sahip olduklarında ergende aynı kişilik özelliklerini sergilemektedir. Buna karşın anne ve babanın her ikisinde de aynı kişilik özelliği yoksa annenin kişilik özelliğinin ergenin kişilik özelliğine daha fazla etki ettiği söylenebilir. Buna ilişkin örnek annenin gelişime açıklık özelliğine sahip olduğu babanın ise sahip olmadığına ilişkin bulguda görülmektedir.

Araştırma sonucunda dikkat çeken bir nokta da yumuşak başlılık ve özdenetim kişilik özellikleri arasında bir ilişki olduğudur. Bu araştırma verilerine göre anne babalar hem yumuşak başlı hem de özdenetimlidir. Bu anne babaların çocuklarının da hem yumuşak başlı hem de özdenetimli oldukları görülmektedir. Yumuşakbaşlılık; dürüstlük, başkalarını düşünme, cömertlik, kibarlık, hoşgörülülük, fedakarlık, uyumluluk, itaatlilik, merhametlilik, alçak gönüllülüktür. Öz-denetim; azimli, vicdanlı, sorumlu, düzenli, dakik, kurallara bağlı, başarı kazanma güdüsü olan, öz disiplinli, sabırlı, planlı, programlı, dikkatli, temiz, tutumlu, titiz, tedbirli ve çalışkan olma gibi özellikleri içerir (McCrae ve Costa, 1987). Bu iki kişilik özelliğinin tanımları iredelendiğinde benzer özellikleri segiledikleri dikkat çekmektedir.

4.2. Araştırmada yanıtı aranan ikinci soru, Bilişsel Esneklik Ölçeği puanları Ergenin Beş Faktör Kişilik Envanteri puanları düzeyine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Ergenin Bilişsel Esneklik Ölçeği puanları üzerinde yapılan MANOVA sonuçları, ergenlerin bilişsel esnekliğinin ergenin dışadönüklük (Wilks Lambda=.866, F(2, 328)=12.21, p<.05), yumuşakbaşlılık (Wilks Lambda=.966, F(2, 328)=2.87, p<.05), özdenetim (Wilks Lambda=.874, F(2, 328)=11.34, p<.05), duygusal tutarsızlık (Wilks Lambda=.941, F(2, 328)=5.01, p<.05) ve gelişime açıklık (Wilks Lambda=.891, F(2, 328)=9.75, p<.05) kişilik özelliklerine göre anlamlı farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu ergenin bilişsel esnekliğinden oluşan doğrusal bileşenden elde edilecek puanların ergenin kişilik özelliklerine bağlı olarak değiştiğini gösterir. Ergenin kişilik özelliklerine göre ergenin Bilişsel Esneklik Ölçeğine ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri üzerinde yapılan tek yönlü ANOVA sonuçları Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6: Ergenin Bilişsel Esneklik Ölçeği Puanlarının Ergenin Beş Faktör Kişilik Envanteri Puanları Düzeyine Göre Ortalama, Standart Sapma ve ANOVA sonuçları

Ergen Kişilik Özellikleri	n	X	S	Sd	F	P	
Dışadönüklük	Alt	65	73.33	13.82	2-328	8.37	.000*
	Orta	227	78.50	11.10			
	Üst	39	82.25	8.06			
Yumuşak başlılık	Alt	49	74.67	13.24	2-328	3.00	.051
	Orta	238	78.13	11.31			
	Üst	44	80.43	10.98			
Öz-denetim	Alt	56	70.87	13.93	2-328	22.93	.000*
	Orta	230	78.13	10.81			
	Üst	45	85.66	6.33			
Duygusal Tutarsızlık	Alt	59	82.37	9.96	2-328	9.85	.000*
	Orta	221	77.94	11.46			
	Üst	51	72.74	12.27			
Gelişime Açıklık	Alt	52	72.90	13.79	2-328	6.18	.002*
	Orta	235	78.65	11.14			
	Üst	44	80.00	10.03			

Tablo 6 incelendiğinde, ergenin Bilişsel Esneklik Ölçeği puanları düzeyi, ergenin Beş Faktör Kişilik Envanteri dışadönüklük alt ölçeği puanlarına göre (F=8.37, p<.05), özdenetim alt ölçeği puanlarına göre (F=22.93, p<.05), duygusal tutarsızlık alt ölçeği puanlarına göre (F=9.85, p<.05) ve gelişime açıklık alt ölçeği puanlarına göre (F=6.18, p<.05) anlamlı farklılık göstermektedir. Ergenin Beş Faktör Kişilik Envanteri puanlarının, Bilişsel Esneklik Ölçeği puanları düzeyine göre aralarında

oluşan farkın kaynağına bakmak amacıyla Post Hoc analizi yapılmıştır. Post Hoc analizi sonucunda; Ergen dışadönüklük alt ölçeği puanları ortalamasının ($Ergen_{alt} = 73.33$ $Ergen_{orta} = 78.50$, $Ergen_{üst} = 82.25$), Ergen özdenetim alt ölçeği puanları ortalamasının ($Ergen_{alt} = 70.87$ $Ergen_{orta} = 78.13$, $Ergen_{üst} = 85.66$), Ergen gelişime açıklık alt ölçeği puanları ortalamasının ($Ergen_{alt} = 72.90$ $Ergen_{orta} = 78.65$, $Ergen_{üst} = 80.00$) sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi yükseldikçe arttığı; Ergen duygusal tutarsızlık alt ölçeği puanları ortalamasının ($Ergen_{alt} = 82.37$ $Ergen_{orta} = 77.94$, $Ergen_{üst} = 72.74$) sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi yükseldikçe azaldığı saptanmıştır.

Ergenin kişilik özellikleriyle bilişsel esneklik arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ergenin dışadönüklük, özdenetim ve gelişime açıklık özellikleri geliştikçe ergenin bilişsel esneklik düzeyi de artmaktadır. Ergenin duygusal tutarsızlık düzeyi ile bilişsel esneklik arasında ise ters orantılı bir ilişki mevcuttur. Duygusal tutarsızlık düzeyi arttıkça bilişsel esneklik düzeyi düşmektedir. Bu sonuçlar yapılmış diğer araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Martin ve Anderson'a göre (1998) esnek olan birey kişiler arası ilişkilerde kendisini yeterli hisseder. Bilişsel esnek bireyler, atılgan, sorumluluk sahibi, ilgi gösteren ve yaşadıklarını anlamlandırabilen bireylerdir. Bilişsel esnek bireye ait olan bu özellikler aynı zamanda dışadönük, özdenetim ve gelişime açıklık kişilik özellikleridir.

4.3. Araştırmada yanıtı aranan üçüncü soru, Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanları Ergenin Beş Faktör Kişilik Envanteri puanları düzeyine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Ergenin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanları üzerinde yapılan MANOVA sonuçları, ergenlerin sosyal yetkinliğinin ergenin dışadönüklük (Wilks Lambda=.866, $F(2, 328)=12.21$, $p<.05$), yumuşakbaşlılık (Wilks Lambda=.966, $F(2, 328)=2.87$, $p<.05$), özdenetim (Wilks Lambda=.874, $F(2, 328)=11.34$, $p<.05$), duygusal tutarsızlık (Wilks Lambda=.941, $F(2, 328)=5.01$, $p<.05$) ve gelişime açıklık (Wilks Lambda=.891, $F(2, 328)=9.75$, $p<.05$) kişilik özelliklerine göre anlamlı farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu ergenin sosyal yetkinliğinden oluşan doğrusal bileşenden elde edilecek puanların ergenin kişilik özelliklerine bağlı olarak değiştiğini gösterir. Ergenin kişilik özelliklerine göre ergenin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeğine ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri üzerinde yapılan tek yönlü ANOVA sonuçları Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7: Ergenin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Puanlarının Ergenin Beş Faktör Kişilik Envanteri Puanları Düzeyine Göre Ortalama, Standart Sapma ve ANOVA sonuçları

Ergen Kişilik Özellikleri	n	X	S	Sd	F	P	
Dışadönüklük	Alt	65	119.49	22.32	2-328	22.20	.000*
	Orta	227	128.87	22.93			
	Üst	39	149.46	18.32			
Yumuşak başlılık	Alt	49	123.34	28.00	2-328	4.55	.011*
	Orta	238	129.15	22.74			
	Üst	44	137.93	21.77			
Öz-denetim	Alt	56	122.32	25.88	2-328	3.37	.035*
	Orta	230	130.44	23.33			
	Üst	45	133.31	21.51			
Duygusal Tutarsızlık	Alt	59	133.16	22.21	2-328	0.92	.39
	Orta	221	128.86	24.09			
	Üst	51	127.74	23.75			
Gelişime Açıklık	Alt	52	112.73	25.16	2-328	18.88	.000*
	Orta	235	131.44	22.50			
	Üst	44	138.61	19.06			

Tablo 7 incelendiğinde, ergenin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanları düzeyi, ergenin Beş Faktör Kişilik Envanteri dışadönüklük alt ölçeği puanlarına göre ($F=22.20$, $p<.05$), yumuşakbaşlılık alt ölçeği puanlarına göre ($F=4.55$, $p<.05$), özdenetim alt ölçeği puanlarına göre ($F=3.37$, $p<.05$), gelişime açıklık alt ölçeği puanlarına göre ($F=18.88$, $p<.05$) anlamlı farklılık göstermektedir. Ergenin Beş Faktör Kişilik Envanteri puanlarının, Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği puanları düzeyine göre aralarında oluşan farkın kaynağına bakmak amacıyla Post Hoc analizi yapılmıştır. Post Hoc analizi sonucunda; Ergen dışadönüklük alt ölçeği puanları ortalamasının ($Ergen_{alt} =119.49$ $Ergen_{orta} =128.87$, $Ergen_{üst} =149.46$), Ergen yumuşakbaşlılık alt ölçeği puanları ortalamasının ($Ergen_{alt} =123.34$ $Ergen_{orta} =129.15$, $Ergen_{üst} =137.93$), Ergen özdenetim alt ölçeği puanları ortalamasının ($Ergen_{alt} =122.32$ $Ergen_{orta} =130.44$, $Ergen_{üst} =133.31$) ve Ergen gelişime açıklık alt ölçeği puanları ortalamasının ($Ergen_{alt} =112.73$ $Ergen_{orta} =131.44$, $Ergen_{üst} =138.61$) sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi yükseldikçe arttığı saptanmıştır.

Ergenin kişilik özellikleriyle sosyal yetkinlik beklentisi arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ergenin dışadönüklük, yumuşak başlılık, özdenetim ve gelişime açıklık özellikleri geliştikçe ergenin sosyal yetkinlik düzeyide artmaktadır. Ergenin duygusal tutarsızlık düzeyi ile sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi ile arasında ise ters orantılı bir ilişki mevcuttur. Duygusal tutarsızlık düzeyi arttıkça ergenin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi düşmektedir. Bu sonuçlar yapılmış diğer araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. İyilik hali ve olumlu kişilerarası ilişkilerin oluşmasında algılanan yetkinlik inancının etkili olduğunu gösteren araştırmalar yapılmıştır (Bandura vd., 2003; Caprara vd., 2010; Caprara vd., 2003). Ergenin kişilik özelliklerinin anne ve babanın kişilik özellikleriyle paralellik göstermesi ve aynı zamanda ergenin kişilik özelliklerinin sosyal yetkinlik beklentisiyle de doğru orantılı bir ilişkide bulunması anne ve babanın ergenin sosyal yetkinlik beklentisinin oluşumuna katkıda bulunduğu da işaret etmektedir. Corcoran ve Mallinckrodt (2000) bireyin sosyal yetkinlik beklentisi kavramının çocuk- anne baba etkileşimine dayandığını ve özellikle anne babanın çocuğun problemlerini kendi başına çözme çabasını desteklemesiyle arttığını belirtmektedirler. Ayrıca Rice (1990), ergenin sosyal yeterliliğinde, ailenin önemli bir etkiye sahip olduğunu ifade etmektedir.

4.4. Araştırmada yanıtı aranan dördüncü soru, Bilişsel Hatalar Ölçeği puanları Ergenin Beş Faktör Kişilik Envanteri puanları düzeyine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Ergenin Bilişsel Hatalar Ölçeği puanları üzerinde yapılan MANOVA sonuçları, ergenlerin bilişsel hatalarının ergenin dışadönüklük (Wilks Lambda=.992, $F(2, 328)=.32$, $p>.05$), yumuşakbaşlılık (Wilks Lambda=.971, $F(2, 328)=1.18$, $p>.05$) ve gelişime açıklık (Wilks Lambda=.981, $F(2, 328)=.76$, $p>.05$) kişilik özelliklerine göre anlamlı farklılık göstermediğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu ergenin bilişsel hatalarından oluşan doğrusal bileşenden elde edilecek puanların ergenin kişilik özelliklerine bağlı olarak değişmediğini gösterir. Buna karşın ergenin bilişsel hatalarının ergenin özdenetim (Wilks Lambda=.937, $F(2, 328)=2.70$, $p<.05$) ve duygusal tutarsızlık (Wilks Lambda=.937, $F(2, 328)=2.70$, $p<.05$) kişilik özelliklerine göre anlamlı farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu ergenin bilişsel hatalarından oluşan doğrusal bileşenden elde edilecek puanların ergenin kişilik özelliklerine bağlı olarak değiştiğini gösterir. Ergenin kişilik özelliklerine göre ergenin Bilişsel Hatalar Ölçeğine ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri üzerinde yapılan tek yönlü ANOVA sonuçları Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8: Ergenin Bilişsel Hatalar Ölçeği Puanlarının Ergenin Beş Faktör Kişilik Envanteri Dışadönüklük Alt Ölçeği Puanları Düzeyine Göre Ortalama, Standart Sapma ve ANOVA sonuçları

Bilişsel Hatalar	Ergenin Kişilik Özellikleri	n	X	S	Sd	F	P
	Dışadönüklük						
Felaketleştirme	Alt	65	12.26	4.15	2-328	6.58	.51
	Orta	227	12.33	4.91			
	Üst	39	11.38	4.92			
Seçici Soyutlama	Alt	65	11.95	4.08	2-328	.19	.82
	Orta	227	11.95	4.41			
	Üst	39	11.48	4.36			
Kişiselleştirme	Alt	65	12.96	5.24	2-328	.63	.53
	Orta	227	13.19	5.02			
	Üst	39	12.20	5.24			
Aşırı Genelleme	Alt	65	13.32	4.81	2-328	.86	.42
	Orta	237	13.16	5.09			
	Üst	39	12.07	5.38			
	Yumuşakbaşlılık						
Felaketleştirme	Alt	49	11.89	4.44	2-328	.11	.88
	Orta	238	12.25	4.77			
	Üst	44	12.27	5.18			
Seçici Soyutlama	Alt	49	11.97	4.31	2-328	.23	.78
	Orta	238	11.95	4.38			
	Üst	44	11.47	4.20			
Kişiselleştirme	Alt	49	12.12	5.38	2-328	1.06	.36
	Orta	238	13.13	5.05			
	Üst	44	13.50	4.91			
Aşırı Genelleme	Alt	49	13.20	5.27	2-328	.49	.61
	Orta	238	12.91	4.95			
	Üst	44	13.72	5.52			
	Öz-denetim						
Felaketleştirme	Alt	56	13.37	4.87	2-328	2.67	.71
	Orta	230	12.10	4.69			
	Üst	45	11.24	4.85			
Seçici Soyutlama	Alt	56	13.00	4.86	2-328	3.04	.04*
	Orta	230	11.82	4.29			
	Üst	45	10.91	3.63			
Kişiselleştirme	Alt	56	13.64	5.62	2-328	1.22	.29
	Orta	230	13.07	4.95			
	Üst	45	12.06	5.06			
Aşırı Genelleme	Alt	56	14.64	6.09	2-328	8.31	.000*
	Orta	230	13.16	4.78			

	Üst	45	10.62	4.26			
	Duygusal Tutarsızlık						
Felaketleştirme	Alt	59	10.76	4.14	2-328	6.27	.002*
	Orta	221	12.19	4.99			
	Üst	51	13.94	3.86			
Seçici Soyutlama	Alt	59	10.45	3.87	2-328	7.30	.001*
	Orta	221	11.89	4.36			
	Üst	51	13.56	4.21			
Kişiselleştirme	Alt	59	11.44	3.94	2-328	4.67	.010*
	Orta	221	13.16	5.30			
	Üst	51	14.31	4.94			
Aşırı Genelleme	Alt	59	11.32	4.40	2-328	9.40	.000*
	Orta	221	12.99	5.15			
	Üst	51	15.41	4.26			
	Gelişime Açıklık						
Felaketleştirme	Alt	52	12.00	4.45	2-328	.24	.78
	Orta	235	12.31	4.68			
	Üst	44	11.84	5.58			
Seçici Soyutlama	Alt	52	11.96	4.36	2-328	.45	.63
	Orta	235	11.99	4.35			
	Üst	44	11.31	4.29			
Kişiselleştirme	Alt	52	12.32	4.57	2-328	.76	.46
	Orta	235	13.24	5.15			
	Üst	44	12.75	5.33			
Aşırı Genelleme	Alt	52	13.42	5.12	2-328	.15	.85
	Orta	235	13.08	5.07			
	Üst	44	12.95	5.13			

Tablo 8 incelendiğinde, ergenlerin Bilişsel Hatalar Ölçeği seçici soyutlama alt ölçeği puanları, ergen Beş Faktör Kişilik Envanteri özdenetim alt ölçeği puanları düzeyine göre ($F=3.04$, $p<.05$;), aşırı genelleme alt ölçeği puanları ergen Beş Faktör Kişilik Envanteri özdenetim alt ölçeği puanları düzeyine göre ($F=8.31$, $p<.05$) anlamlı farklılık göstermektedir. Ayrıca ergenin Beş Faktör Kişilik Envanteri duygusal tutarsızlık alt ölçeği puanları düzeyi de, felaketleştirme ($F=6.27$, $p<.05$), seçici soyutlama ($F=7.30$, $p<.05$), kişiselleştirme ($F=4.67$, $p<.05$) ve aşırı genelleme ($F=9.40$, $p<.05$) alt ölçeği puanlarına göre anlamlı farklılık göstermektedir. Ergenin özdenetim ve duygusal tutarsızlık alt ölçekleri puanları düzeyi ile, bilişsel hatalar ölçeği puanları arasında oluşan farkın kaynağına bakmak amacıyla Post Hoc analizi yapılmıştır. Post Hoc analizi sonucunda, alt düzeyde özdenetimli ergenlerin seçici soyutlama puanları ortalamasının, üst düzeyde özdenetimli ergenlerin puan ortalamasından daha yüksek olduğu ($Ergen_{alt}=13.00$, $Ergen_{üst}=10.91$) belirlenmiştir. Alt düzeyde özdenetimli ergenlerin aşırı genelleme puanları ortalamasının, üst düzeyde özdenetimli ergenlerin puan ortalamasından daha yüksek olduğu ($Ergen_{alt}=14.64$, $Ergen_{üst}=10.62$) belirlenmiştir. Alt düzeyde duygusal tutarsız ergenlerin felaketleştirme puanları ortalamasının, üst düzeyde duygusal tutarsız ergenlerin puan ortalamasından daha düşük olduğu ($Ergen_{alt}=10.76$, $Ergen_{üst}=13.94$), alt düzeyde duygusal tutarsız ergenlerin seçici soyutlama puanları ortalamasının, üst düzeyde duygusal tutarsız ergenlerin puan ortalamasından daha düşük olduğu ($Ergen_{alt}=10.45$, $Ergen_{üst}=13.56$), alt düzeyde duygusal tutarsız ergenlerin kişiselleştirme puanları ortalamasının, üst düzeyde duygusal tutarsız ergenlerin puan ortalamasından daha düşük olduğu ($Ergen_{alt}=11.44$, $Ergen_{üst}=14.31$), alt düzeyde duygusal tutarsız ergenlerin aşırı genelleme puanları ortalamasının, üst düzeyde duygusal tutarsız ergenlerin puan ortalamasından daha düşük olduğu ($Ergen_{alt}=11.32$, $Ergen_{üst}=15.41$) saptanmıştır.

Ergenin kişilik özellikleriyle kullandığı bilişsel hatalar arasında ilişki incelenmiş ve sadece özdenetim özelliği ile seçici soyutlama ve aşırı genelleme hataları arasında

bir ilişki tespit edilmiştir. Özdenetim özelliği düşük olan ergenler sadece seçici soyutlama ve aşırı genelleme hatalarını kullanmaktadırlar. Dışadönüklük, yumuşak başlılık ve gelişime açıklık özellikleriyle bilişsel hatalar arasında bir ilişki tespit edilememiştir. Bu kişilik özelliğine sahip ergenler bu özellikleri düşük düzeyde olsa bile bu araştırma da incelenen bilişsel hataları kullanmamaktadırlar. Araştırma da dikkat çeken sonuçlardan biri duygusal tutarsızlık özelliğiyle felaketleştirme, seçici soyutlama, kişiselleştirme ve aşırı genelleme hataları arasında ilişkilerin bulunmasıdır. Bu sonuç duygusal tutarsızlık özelliğine sahip ergenlerin bu bilişsel hataları kullandığını göstermektedir. Davies (2006) gerçektışı (irrasyonel) düşünceler ile duygusal tutarsızlık ve öz-denetim boyutları arasında pozitif, gelişime açıklık arasında ise negatif bir ilişki tespit etmiştir. Ayrıca Sava (2009) duygusal tutarsızlık (Neuritizm) ile yumuşakbaşlılık arasında negatif, işlevsel olmayan şemalar ve irrasyonel inançlar arasında pozitif bir ilişki olduğunu belirtmektedir. Muris (2006) duygusal tutarsızlık ile işlevsel olmayan şemalar arasında pozitif bir ilişki olduğunu vurgulamaktadır.

5. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, ergenlerin beş faktör kişilik özelliklerinin, sosyal yetkinlik beklentisi, bilişsel hataları ve anne ve baba beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen bulgular sonucunda; ergenin dışadönüklük özelliği ile anne ve babanın dışadönüklük özelliği ve babanın özdenetim özelliği; ergenin yumuşak başlılığı özelliği ile anne ve babanın hem yumuşak başlılık hem de özdenetim özellikleri; ergenin özdenetim özelliği ile anne ve babanın özdenetim özelliği; ergenin duygusal tutarsızlık özelliği ile anne ve babanın duygusal tutarsızlık özelliği ve ergenin gelişime açıklık özelliği ile sadece annenin gelişime açıklık özelliği arasında ilişki olduğu görülmüştür. Araştırmada ergenin sosyal yetkinlik beklentisi ile ergenin dışadönüklük, yumuşakbaşlılık, özdenetim ve gelişime açıklık kişilik özellikleri arasında ilişki olduğu saptanırken duygusal tutarsızlık özelliği arasında bir ilişki olmadığı saptanmıştır. Araştırmada ergenin dışadönüklük, özdenetim, duygusal tutarsızlık ve gelişime açıklık özellikleri ile bilişsel esneklik arasında ilişki olduğu saptanmış, buna karşın yumuşakbaşlılık özelliği ile bilişsel esneklik arasında bir ilişki bulunamamıştır. Araştırmada ayrıca ergenin özdenetim kişilik özelliği ile seçici soyutlama ve aşırı genelleme bilişsel hataları arasında ve ergenin duygusal tutarsızlık özelliği ile felaketleştirme, seçici soyutlama, kişiselleştirme ve aşırı genelleme hataları arasında da ilişki olduğu belirlenmiştir.

Bu çalışmada bazı değişkenler arasındaki ilişkilerin irdelenememesi bu çalışmanın sınırlılıklarından biridir. Araştırmada ergenin kişilik özelliklerinin karşılıklı olarak birbiriyle nasıl bir ilişki içinde olduğu bundan sonraki çalışmalarda irdelenebilir. Ayrıca anne ve babaların kişilik özelliklerinin bütün olarak ergenin kişilik özellikleriyle ilişkisine bakılabilir. Ergenin sahip olduğu bazı demografik özelliklere göre de kişilik özelliklerine bakılabilir. Bu çalışmanın önemli sınırlılıklarından biri de ulaşılan örneklem sayısıdır. Örneklem sayısının sınırlı olması daha uygun istatistiklerin kullanılmasını engellemiştir. Ayrıca örneklem grubunun sınırlı sayıda olmasında, alan çalışmalarının yapılmasında karşılaşılan izin sorunları da etkili olmuştur.

Kaynakça

- Akkapulu, E. (2005). *Ergenin sosyal yetkinlik beklentisini yordayan bazı değişkenler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.
- Aydın, A. (2010). Ergenlerde sosyal anksiyete belirtilerini azaltmaya yönelik bilişsel-davranışçı bir müdahale programının etkililiğinin değerlendirilmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21 (1), 25-36.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy. Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84, 191-215.
- Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall Inc. 415-416.
- Bandura, A., Barbaranelli, C., Cappara, G. V., ve Pastorelli, C. (1996). Multifaceted impact of self-efficacy belief on academic functioning. *Child Development*, 67, 1206-1222.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. U.S.A.: W.H. Freeman and Company.
- Bandura, A., Pastorelli, C., Barbaranelli, C., ve Caprara, G.V. (1999). Self-efficacy pathways to childhood depression. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 258-269.
- Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G.V., ve Pastorelli, C. (2001). Self-efficacy beliefs as shapers of children's aspirations and career trajectories. *Child Development*, 72, 187-206.
- Bandura, A., Caprara, G. V., Barbaranelli, C., Gerbino, M., ve Pastorelli, C. (2003). Impact of affective self-regulatory efficacy on diverse sphere of functioning. *Child Development*, 74, 1-14.
- Beck, A.T. (1976). *Cognitive therapy and the emotional disorders*. New York: International Universities Pres.
- Benet-Martinez, V. B., ve John, O. P. (1998). Los cinco grandes across cultures and ethnic groups: Multitrait multimethod analyses of the big five in spanish and english. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75 (3), 729-750.
- Bilgin, M. (1996). *Grup rehberliğinin sosyal yetkinlik beklentisine etkisine yönelik deneysel bir çalışma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilgin, M. (1999). Ergenlere yönelik sosyal yetkinlik beklentisi ölçeği geliştirme çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2, 12, 7-15.
- Bilgin, M. (2009). Developing a Cognitive Flexibility Scale: Validity and Reliability Studies. *Social Personality and Behavior*, 37, 4-10
- Blau, S., ve Fuller, J. R. (2006). Rational-emotive disputing and the Five-factor model: Personality dimensions of the Ellis emotional efficiency inventory. *Journal of Rational-Emotive and Cognitive Behavior Therapy*, 24 (2), 87-100.

- Bretherton, I., Golby, ve Cho, E. (1997). *Attachment and the transmission of values*. In J.E.Grusec & L., Kuczyski (Ed.), *Parenting and children's internalization of values* (pp. 103-134). New York: Wiley.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Caprara, G. V., Scabini, E., Barbaranelli, C., Pastorelli, C., Regalia, C., ve Bandura, A. (1999). Autoefficacia percepita emotiva e interpersonale e buon funzionamento sociale [Perceived emotional and interpersonal self efficacy and psychosocial well-being]. *Giornale Italiano di Psicologia*, 26, 769-789.
- Caprara, G.V., Regalia, C., ve Bandura, A. (2002). Longitudinal impact of perceived self-regulatory efficacy on violent conduct. *European Psychologist*, 7, 63-69.
- Caprara, G. V., Steca, P., Cervone, D., ve Artistico, D. (2003). The contribution of self-efficacy beliefs to dispositional shyness: On social-cognitive systems and the development of personality dispositions. *Journal of Personality*, 71, 6, 943-970.
- Caprara, G. V., Alessandri, G., ve Barbaranelli, C. (2010). Optimal functioning: The contribution of self-efficacy beliefs to positive orientation. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 79, 328-330.
- Caprara, G. V., Vecchione, M., Alessandri, G., Gerbino, M., ve Barbaranelli, C. (2011). The contribution of personality traits and self-efficacy beliefs to academic achievement: A longitudinal study. *British Journal of Educational Psychology*, 81, 78-96.
- Caprara, G. V., Alessandri, G., ve Eisenberg, N. (2012). Prosociality: The contribution of traits, values, and self-efficacy beliefs. *Journal of Personality and Social Psychology*.
- Caprara, G., Vecchione, M., Barbaranelli, C., ve Alessandri, G. (2013). Emotional stability and affective self-regulatory efficacy beliefs: Proofs of integration between trait theory and social cognitive theory. *European Journal of Personality*. 27, 145-154.
- Carver, C., Johnson, S.L., McCullough, M. E., Forster, D. E. Ve Joormann, J. (2014). Adulthood personality correlates of childhood adversity. *Frontiers in Psychology*. 5, 1-8.
- Connolly, J. (1989). Social self-efficacy in adolescence; Relations with self-concept, social adjustment, and mental health. *Canadian Journal of Behavior Science Review*, 21, 3, 258-269.
- Corcoran, K. O., ve Mallinckrodt, B. (2000). Adult attachment, self-efficacy, perspective taking, and conflict resolution. *Journal of Counseling & Development*, 78, 4, 473-484.
- Davies, M.F. (2006). Irrational beliefs and unconditional self-acceptance. I. Correlational evidence linking two key features of REBT. *Journal Of Rational-Emotive and Cognitive-Behavior Therapy*. 24 (2), 113-124.

- De Wolff, J., ve IJzendoorn, M. H. (1997). Sensitivity and attachment: A meta-analysis on parental antecedents of infant attachment. *Child Development*, 68, 571-591.
- Di Tommaso, E., Brannen-McNulty, C., Ross, L., ve Burges, M. (2002). Attachment styles, social skills and loneliness in young adults. *Personality and Individual Differences*, 35,2, 303-312.
- Doyle, A.B., Markiewicz, D., ve Hardy, C. (1994). Mother's and children's freindship: Intergenerational associations. *Journal of Social and Personal Relationships*, 11, 363-377.
- Gresham, F. M. (1984). Social skills and self-efficacy for expectional children. *Expectional Children*. 51, 3, 253-261.
- Homel, R., Burns, A., ve Goodnow, J. (1987). Parental social Networks and child development. *Journal of Social and Personal Relationships*, 4, 159-177.
- Isabella, R A. (1993). Origins of attachment: Maternal interactive behavior across the first year. *Child Development*, 64, 605-621.
- John, O. P., Donahue, E. M., ve Kentle, R. L. (1991). *The Big Five Inventory-Versions 4a and 54*. Berkley, CA: University of California. Berkley, Institute of Personality and Social Research.
- John, O. P., Naumann, L. P., ve Soto, C. J. (2008). Paradigm shift to the integrative Big-Five trait taxonomy: History, measurement, and conceptual issues. In O. P. John, R. W. Robins, & L. A. Pervin (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (pp.114–158). New York, NY: Guilford Press.
- Karasar, N. (1986). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Bilgi Yayınları.
- Kobak, R. R., ve Sceery, A. (1988). Attachment in late adolescence: Working models, affect regulation, and representation of self and others. *Child Development*, 59, 135-146.
- Lamborn, S. D., Mounts, N. S., Steinberg, L., ve Dornbusch, S. M. (1991). Pattrens of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Development*, 62, 1049-1065.
- Leitenberg, H., Yost, L. W., ve Carroll-Wilson M. (1986). Negative cognitive errors in children: Questionnaire development, normative data, and comparisons between with and with-out self-reported symptoms of depression, low self-esteem, and evaluation anxiety. *Journal of Consult Clinical Pyschology*. 55 (4), 528-536.
- Martin, M. M., ve Rubin, R. B. (1994). Development of a communication flexibility scale. *Southern Communication Journal*, 59, 171-178.
- Martin, M. M., ve Rubin, R. B. (1995). A new measure of cognitive flexibility. *Psychological Reports*, 76, 623-626.
- Martin, M. M., ve Anderson, C.M. (1996). Communication traits: A cross-generational investigation. *Communication Research Reports*, 13, 58-67.

- Martin, M. M., & Anderson, C. M. (1998). The cognitive Flexibility Scale: Three validity studies. *Communication Reports*, 11, 1-9.
- Martin, M.M., Anderson, C. M., ve Thweatt, K. S. (1998). Aggressive communication traits and their relationship with the cognitive flexibility scale and the communication flexibility scale. *Journal of Social Behavior and Personality*, 13, 3, 34-45.
- McCrae, R.R., ve Costa, P. T., (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and social Psychology*, 52 (1), 81- 90.
- McCrae, R. R., ve Costa, P. T. (2008). The five-factor theory of personality. In O. P. John, R. W. Robins, & L. A. Pervin (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (3rd ed., pp. 159–181). New York: Guilford.
- Melby, J.N., Conger, R.D., Conger, J.K., ve Lorenz, F.Q. (1993). Effects of parental behavior on tobacco use by -young male adolescents. *Journal of Marriage and the Family*, 55, 439-454.
- Muris, P. (2006). Maladaptive schemas in non-clinical adolescents: Relations to perceived parental rearing behaviors. Big Five personality factors, and psychopathological symptoms. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 13, 405-413.
- Rice, K.G. (1990). Attachment in adolescence: A narrative and meta-analytic review. *Journal of Youth and Adolescence*, 19, 511-538.
- Rice, K.G., FitzGerald, D.P., Whaley, T.J., ve Gibbs, C.L. (1995). Cross-sectional and longitudinal examination of attachment, separation-individuation and college student adjustment. *Journal of Counseling and Development*, 73, 463-474.
- Robin , A.L., ve Foster, S.L. (1989). *Negotiating parent-adolescent conflict: A behavioral family systems approach*. New York: Guilford Press.
- Sharabany, R. (1994). Intimate friendship scale: Conceptual underpinnings, psychometric properties and construct validity. *Journal of Social and Personal Relationships*. 11, 449-469.
- Sava, F. A.(2009). Maladaptive schemas, irrational beliefs, and their relationship with the five-factor personality model. *Journal of Cognitive and Behavioral Psychotherapies*. 9 (2), september, 135-147.
- Somer, O., Korkmaz, M., ve Tatar, A. (2011). *Kuramdan Uygulamaya Beş Faktör Kişilik Modeli ve Beş Faktör Kişilik Envanteri*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Steinberg, L., Darling, N., Fletcher, A., Brown, B., ve Dornbusch, M. (1995). *Authoritative parenting and adolescent adjustment: An ecological journey*. In P. Moen, G. H. Elder, Jr, & K. Luscher (Ed.), *Examining lives in context: Perspectives on the ecology of human development* (pp. 423-466). Washington, DC: APA.

- Stevenson-Hindle, J., ve Shouldice, A. (1995). Maternal interactions and self-reports related to attachment classifications at 4.5 years. *Child Development*, 66, 583-596.
- Tatar, A., Bildik, T., Saltukoğlu, G., ve Dinçel, M. G. (2014). Klinik olmayan örneklerden beş faktör kişilik envanteri belirti tarama amaçlı kullanılabilir mi?: Ön çalışma. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*. 4 (güz), 181-199.
- Vincent-Roehling, P., ve Robin, A.L.(1986). Development and validation of the family beliefs inventory: A measure of unrealistic beliefs among parents and adolescents. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 54, 693-697.

Strategic Research Academy ©

© Copyright of Journal of Current Researches on Social Science is the property of Strategic Research Academy and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.